

Srećko M. Džaja, *Die politische Realität des Jugoslawismus (1918-1991). Mit besonderer Berücksichtigung Bosnien-Herzegovinas*, München (Oldenbourg) 2002, str. 317

Knjiga Srećka Džaje *Politička realnost Jugoslovenstva* (1918-1991), sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu spada u dela koja promišljaju bivšu zajedničku jugoslovensku državu sa istorijske distance od desetak godina od njenog raspada. Njeno težište je na političkoj istoriji, dok su istorija ideja, privrede i uopšte socijalna istorija uzete u obzir samo uzgred. Knjiga se sastoji iz dva osnovna dela: prvi (str. 7-158) govori o Jugoslaviji u celini, a drugi (str. 159-261) o Bosni i Hercegovini. Sažetak ukratko rezimira glavne ideje iznete u prva dva dela knjige (str.262-272). Knjiga sadrži spiskove skraćena (str. 273-274), izvora i literature (str. 275-302), i karata (str. 303), sedam karata (str. 304-310), registre imena (str. 311-314) i mesta (str. 315-317).

Prvi deo knjige predstavlja u suštini pregled političke istorije Jugoslavije od nastanka 1918. do raspada 1991. Pažnja je poklonjena rezultatima izbora u periodu do šestojanuarske diktature kao i političkom životu tokom nje. Autor takođe govori o verskim zajednicama i školovanju, sa zaključkom da je celokupna državna politika išla za srbizacijom nesprirodnih naroda.

U nastavku ovog dela knjige Džaja govori o Drugom svetskom ratu na tlu Jugoslavije oslikavajući ga pre svega kao bratoubilački građanski rat iz koga su komunisti izašli kao pobednici. Potom sledi prikaz političkih prilika u posleratnoj socijalističkoj Jugoslaviji. I u njoj

autor vidi, sada prikrivene velikosrpske tendencije, što je teško održivo na osnovu dobrog dela materijala koji i sam autor iznosi. Tako on na primer ustav iz 1974. predstavlja kao uvod u konfederalizaciju zemlje (str. 128). Kao glavnog krivca za raspad države Džaja, kao i mnogi drugi navodi Slobodana Miloševića (str. 156), zaboravljajući da navede razloge (tj. albanski nacionalizam) koji su omogućili Miloševićev uspon na vlast. Takođe, govoreći o pokretu za demokratizaciju koji se krajem osamdesetih godina javio u Sloveniji, Džaja u njemu vidi samo otklon od socijalističkog i težnju ka građanskom društvu, previđajući njegovu, dosta snažnu, nacionalističku obojenost (isto). Prilazeći problemima ovako na parcijalan način, uglavnom zanemarujući brojne socijalne i ekonomske činjenice koje su uticale na porast svih nacionalizama i razgradnju države autor ne uspeva da dá niti zaokruženu sliku političkog razvoja. Pa ipak, možemo se složiti sa njegovom ocenom na kraju prvog dela knjige, da su obe Jugoslavije bile pre svega ideološki koncepti koji nisu bili zasnovani na potvrđenom narodnom konsenzusu već su se zasnivali na represiji (str. 157). Takođe je prihvatljiva autorova ocena da je Jugoslavija propala jer nije uspela da ostvari ravnotežu između centralističkih i anticentralističkih snaga (str. 132). Na žalost, precenjajući snagu i uticaj srpskog faktora, autor često gubi iz vida i druge faktore, kako u zemlji, tako i

u inostranstvu koji su doprinosili njenoj nestabilnosti i koji su konačno olakšali njen raspad.

Drugi deo, verovatno zato što je manje uopšten od prvog, deluje nešto izbalansiranije. On prati politički, etnički i kulturni razvoj u Bosni i Hercegovini - od doba austro-ugarske okupacije do osamostaljenja Bosne i Hercegovine. Autor prati suživot tri BH naroda koji se nikada nije pretvorio u zajednički život i njihove težnje za nacionalnom afirmacijom, tj. postizanjem nacionalnih ciljeva. Po autoru, Bosna i Hercegovina su se oduvek nalazile između dva mlinska kamena - srpskog i hrvatskog nacionalizma koji su u biti uvek išli za njenom podelom. Interesantno je nacionalno sazrevanje BH muslimana od „islamskog naroda” iz austro-ugarskog doba, preko Muslimana kao nacije u Titovoj Jugoslaviji, do Bošnjaka u nezavisnoj Bosni i Hercegovini. Džaja dosta detaljno prati idejni razvoj ovog dela BH stanovništva kroz političke, kulturne i ideološke promene. U prvom delu ovog dela knjige dosta prostora je posvećeno radu kulturnih ustanova sva tri naroda u međuratnom (i ratnom) razdoblju, a takođe i držanju muslimana tokom Drugog svetskog rata. U sklopu toga dosta pažnje je posvećeno i 13. SS Handžar diviziji.

Posleratni razvoj je posebno zanimljiv jer pokazuje ideološke, demografske i političke promene u republici koja se u mnogo čemu razlikovala od svih drugih. Stiče se utisak da je ovaj deo knjige napisan uravnoteženije, sa više razumevanja za nijanse i sa mnogo manje preuzimanja uvreženih istoriografskih klišeja. Na žalost i u ovom delu su pitanja eko-

nomske i socijalne istorije u širem značenju ostala samo ovlaš dodimuta.

Knjiga Srećka Džaje predstavlja dosta uspeli, iako nepotpuni pregled političke istorije Jugoslavije i Bosne i Hercegovine u njoj za čitaoca sa nemačkog govornog područja. Autor je koristio veliku količinu literature, od koje je dobar deo najnovijeg datuma, ali su neka značajna dela srpske historiografije upadljivo odsutna sa njegovog spiska. Krivicu za ovo svakako delom snosi autor, ali dobrim delom i sama srpska historiografija koja ne čini dovoljno da njena ostvarenja nađu svoje mesto na međunarodnom tržištu znanja. Što se neprihvatanja nekih na obimnim izvorima zasnovanih rezultata pomenute historiografije (kao što su pomenuta dela Mileta Bjelajca, str. 20) tiče, ono je znak da autor nije uspeo da se oslobodi nekih stereotipa duboko uvreženih u dobar deo socijalističke jugoslovenske historiografije, kao i dela inostrane. U celini uzevši, ovo je korisno delo koje treba čitati *cum grano salis* i paralelno sa još nekim delima sa sličnom tematikom.

Mr Zoran JANJETOVIĆ